

зличити слојеви воде. Изотерме и изохалине на овим профилима показују, да не постоји правилно опадање температуре и салинитета са дубином, као што се то раније држало; оно је поремећено т. зв. „међуслојевима“. Местимице је констатована четворострука слојевитост. У Бразилијанском Басену опадају и температура и салинитет све до дна, а у басену Конга салинитет је константан а температура незнатно расте са дубином. Нарочита је пажња обрађена изучавању струја. Поред познатих, мањих затворених струја, субтропским и тропским површинским слојевима, изучаван је простран регион између обеју хемисфера где се водене масе у дубини мешају. *Wüst* је, проучавајући ове струје, морфолошки поделио басен на источни и западни.

Резултати експедиције имају великог значаја и за остале сродне науке. Прикупљено је материјала за чије ће сређивање требати више година рада.

Часлав Стојадиновић.

George G. Chisholm: World Unity. (The Geogr. Rev. April 1926. pp. 287—300).

Чизом, познати професор Географије на Универзитету у Единбургу и највећи енглески економски географ, бави се у овој расправи *јединством света на економској основи*. Одмах у почетку чланка истиче, да се између различитих делова Земље не може никад извршити потпуна асимилација, али да између удаљених области земљине површине постоје интимне реакције. Таквих је реакција било у старије доба, па чак и између народа који нису знали једни за друге. Такав је на пр. био случај са свиларском трговином која је у старија историјска времена вођена између Кине и земаља око Средоземног Мора; тада Кинезима можда није било ништа познато о земљама у којима је продавана њихова свила.

Ове везе на економском зближавању удаљених крајева много су тешње у данашње доба. Проналаском и увођењем железница учињен је први корак ка интензивнијем процесу економског зближавања удаљених земаља. Тиме и модерним саобраћајним средствима омогућена је трговина између разних области земљине површине. Усавршавањем саобраћаја нарочито су доведене у тешњи додир земље континенталног положаја. Свеопшти утицај саобраћаја појачавао се непрекидно са развитком трговине. Општа тежња ових промена изражена је у уједначавању економског развитка на целом свету. Пример овог изједначавања види се у развоју железничке мреже. У земљама где су железнице први пут уведене повећавање њихове дужине из године у годину напредује у почетку врло брзо. Али постепено настаје доба кад су такве земље засићене железницама, и онда њихово подизање знатно опада; тиме се даје могућност другим деловима света да им се у томе погледу приближе.

Слично томе, старе земље, као Јапан, бивају изложене онаквим утицајима какви су деловали на Велику Британију. Тако је између 1721. и 1846. год. становништво у Јапану било стагнантно, јер се његов број није повећавао, или сасвим незнатно. Велики прираштај становништва у овој земљи датира од укидања феудалног система и политичке искључивости у почетку друге половине XIX века. Али главни фактор који је утицао на овај интензиван прираштај био је нагли економски развој Јапана, у вези са развитком саобраћаја а нарочито са усавршавањем прекоокеанског бродарства.

Постоји покрет и у правцу равномернијег распореда становништва на Земљи, мада је интензивним развитком рударства и индустрије или других економских извора у многим мањим областима извршена јака концентрација становништва (Енглеска, Немачка, Белгија, источни део Сједињених Држава, Јава, јапанска провинција Кванто, кинеске области Кјангсу и Шантунг и т. д.).

Запажају се такође тежње за изједначењем капитала и за разноврснијим развитком привредних извора. У Аустралији је у почетку злато било од највећег економског значаја, а затим је велику важност добила вуна. У Аргентини и Јужној Африци вуна је била главни извозни предмет, а сад ове области показују много разноврснију производњу.

Постоје и извесне препреке економском јединству света. То су на првом месту различите погодбе радништва у разним деловима света, нарочито разлике између Истока и Запада. Још одавно је познат факт, да је у густо насељеним земљама Далеког Истока рад врло јевтин, тако да ће у овом погледу дуго постојати разлика између Истока и Запада. Интересантна је чињеница, откуда је у овим областима рад тако јевтин. Ако се разматрају тропски делови ових области, излази да је то последица необичне продуктивности тропског рада, јер сунце и киша врше велики део оног рада који у умереном појасу обављају људи. Овоме треба додати, да је у тропским земљама људски рад јевтинији и због мање способности и издржљивости тропских становника, што је донекле последица расног наслеђа. Поред тога, постоје и други узроци различите продуктивности разних раса и народа. У тропским областима на економску производњу и на људски рад уопште велики утицај имају клима и разне болести.

Мада су разлике у продуктивности разних раса и народа врло велике, погрешно је мишљење да су оне изражене и у разликама у надницама, т. ј. наднице у разним земљама нису пропорционалне са способношћу и продуктивношћу радника. За исте послове у источној Азији или у Африци радници бивају много мање награђени него у Великој Британији.

У прилог економском изједначењу света иде и постепени али стални развитак фабричке индустрије на истоку, која све више задовољава потребе источних народа, на штету фабричке индустрије Запада. Овој је индустрији будућност осигурана, јер за њен развитак постоје сви потребни услови: 1) огромне количине сировина, које су раније највећим делом извожене у земље индустријског Запада; 2) велика потреба становништва за домаћим фабрикатима, који имају нижу цену; 3) јевтина радна снага, која по својим способностима не уступа много места техничким снагама запада; и 4) све већи број урођеничких техничких лица (нарочито Јапанаца), који су стекли своје прво знање на Западу.

По моме мишљењу економско изједначење свих земаља не може никад бити ни приближно остварено, јер оно зависи од много различитих фактора. Ти се фактори могу издвојити у две велике групе. Прву од њих чине природни извори економског богатства, а другу економска еволуција. И на једну и на другу групу често могу бити од великог утицаја: географски положај разних области, њихова величина, разуђеност, рељеф и хидрографија, врсте земљишта у привредном погледу, хидрографски режим, вегетација, (каткад и фауна), резерве

рудног блага, расни карактер становништва и ступањ његовог културног развитка, саобраћајна средства, технички проналасци, научна открића и др. Обе поменуте групе фактора од највећег су утицаја на економску диференцијацију области. Различит економски развитак разних области условљен је нарочито њиховим разноврсним и често потпуно различитим природним изворима. Засићеност неке земље у појединим економским изворима може наступити, али при томе се обично јавља развитак и усавршавање других економских грана. Тога мора бити докле год се једна земља економски развија. Економска еволуција утиче донекле и на економско изједначење појединих области, као што је објаснио Чизом, али она врши и супротан утицај још у већем степену.

Економско изједначење разних области могло би настати онда кад би поједине земље могле достићи економску засићеност или стагнирантно стање у свима правцима, тако да остале земље имају времена да постигну исти ступањ економског развитка. Али такво стање не може наступити, или може само привремено. Ако једна земља достигне кулминацију свог економског напретка, код ње се онда јавља економско опадање.

Економско јединство света не може дакле бити никад постигнуто, јер су услови за економски развитак разних земаља различити. Само у оним областима где су услови за економски развитак исти или врло слични, моћи ће се постигнути њихово економско изједначење, али таквих је области на Земљи врло мало.

Мих. Радовановић.

Prof. Dr. Paul Wagner: Methodik des erdkundlichen Unterrichts. 1. Teil: Allgemeiner Teil. Zweite, verbesserte Auflage mit 7 Tafeln und 40 Textabbildungen. Verlag von Quelle und Meyer in Leipzig, 1925.; S. XII + 294; 8° (Handbuch des Naturwissenschaftlichen und Mathematischen Unterrichts, herausgegeben von Geheimen Oberregierungsrat Dr. J. Norrenberg. VI Band. 1. Teil.)

Дело Р. Wagnerа обрађује методик у нашег предмета, област, којој се у нашој литератури поклањала мала пажња. Писац каже да му је овај рад резултат двадесетогодишњег предавања Географије, чиме је вредност делу особито повећана. Истичући разлоге, који су га готово натерали да пусти ову књигу у иначе врло богату немачку литературу ове врсте, каже да је намењује потребама виших школа, у које разуме и гимназију. Због тога што је у првом реду намењена младоме наставнику, књизи је до тога стало да се што пре дође до доброг начина предавања и учења, који ће најбоље одговорити потребама садашњег времена, како у смислу општих наставних принципа тако и у појединачној обради географског материјала у појединим разредима.

Што се ово дело јавља у збирци издања природних наука не значи да се тиме Географији даје одлика чисто природне науке. „Географија пушта своје корене у природне науке, из којих узима своје живогне сокове“, али њено израђивање обухвата науку о човеку, нарочито Историју, науку о Народној Привреди, Политику. Она остаје према томе између друштвених и природних наука.

Књига није обрадила детаље, каже Р. Wagner; она не обухвата цео течај гимназијског учења. Она има задатак да наставника побуди како ће пронаћи основе за свако правило у својој настави. Нема једино